

GANDHI

Voor Suja

Ramachandra Guha

GANDHI
DE BIOGRAFIE

De legendarische jaren

Nieuw Amsterdam *Uitgevers*

De vertalers ontvingen voor deze vertaling
een projectsubsidie van het Nederlands Letterenfonds

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

Vertaling Chiel van Soelen en Pieter van der Veen

© 2018 Ramachandra Guha

Oorspronkelijke titel *Gandhi: The Years That Changed The World*

Oorspronkelijke uitgever Allen Lane,
an imprint of Penguin Random House

© 2018 Nederlandse vertaling Chiel van Soelen en Pieter van der Veen /
Nieuw Amsterdam

Alle rechten voorbehouden

Tekstredactie Marianne Tieleman

Register Ewout van der Hoog

Omslagontwerp Bureau Beck

Typografie binnenwerk Yulia Knol

Omslagbeeld Süddeutsche Zeitung Photo /

Hollandse Hoogte

Foto auteur Sujata Keshavan

ISBN 978 90 468 2372 9

NUR 686

www.nieuwamsterdam.nl



Inhoud

Voorwoord 9

DEEL I – AANSPRAAK OP EEN EIGEN NATIE

- 1 De terugkeer van een held 21
- 2 Benares: zijn eerste optreden 46
- 3 Drie experimenten in satyagraha 59
- 4 Van lokaal naar nationaal 86
- 5 Persoonlijke en politieke perikelen 115
- 6 De verovering van het Congres 131
- 7 Opkomst en ondergang van non-coöperatie 150
- 8 De mahatma door de ogen van anderen 178

DEEL II – BETREDING VAN HET WERELDTONEEL

- 9 Gevangene nummer 827 209
- 10 Het lijmen van de brokstukken 226
- 11 Spinnen in Sabarmati 254
- 12 De moralist 279
- 13 De memoïresschrijver 294
- 14 De strijd wordt hervat 310
- 15 Vader, zoon, heilige geest 326
- 16 De mars naar zee 340
- 17 De gevangenis en de wereld 370
- 18 Onderhandelingen met machthebbers 387
- 19 Terug in Londen 411

DEEL III – HERVORMING EN VERNIEUWING

- 20 Onenigheid met Ambedkar 437
- 21 De hindoes te schande gemaakt 464
 - 22 Een tweede sabbatical 502
 - 23 Van rebellen tot regeerders 525

DEEL IV – OORLOG EN OPSTAND (1937-1944)

- 24 De binnen- en de buitenwereld 549
- 25 Herovering van het Congres 577
 - 26 Eén natie of twee? 594
 - 27 Pelgrimages naar Gandhi 623
- 28 Tussen confrontatie en samenwerking 637
- 29 De lancering van de Quit India-beweging 658
 - 30 Een overlijden en een vasten 691
 - 31 De dood van Kasturba 723

DEEL V – DE LAATSTE JAREN (1944-1948)

- 32 Het (nogmaals) lijmen van de brokstukken 743
 - 33 Voorspel tot de deling 770
 - 34 Op pad voor vrede 796
 - 35 Het vreemdste experiment 822
 - 36 Onafhankelijkheid en deling 839
 - 37 De twee laatste hongerstakingen 859
 - 38 Martelaarschap 886

Nawoord – Gandhi in onze tijd 915

Dankwoord 943

Noten 947

Verklarende woordenlijst 1043

Register 1049

Een Leider van zijn volk, zonder steun van enig gezag van buiten, een politicus wiens succes niet berust op geslepenheid of listige technieken, maar simpelweg op de overtuigingskracht van zijn persoonlijkheid: een zegevierende strijder die het gebruik van geweld altijd volstrekt heeft afgewezen, een man van wijsheid en nederigheid, gewapend met vastberadenheid en een onwrikbare beginselvastheid, die al zijn krachten heeft gewijd aan de verheffing van zijn volk en de verbetering van hun bestaan, een man die tegenover de wreedheid van Europa de waardigheid van de eenvoudige mens heeft gesteld en zich zo te allen tijde de meerdere toont.

Toekomstige generaties zullen wellicht nauwelijks geloven dat er werkelijk zo iemand in levenden lijve op deze aarde heeft rondgelopen.

Albert Einstein over Gandhi in 1944

Wat zou het een prachtige wereld zijn als Gandhi, die volmaakte lastpak, er niet was (...). Achter elke actie die hij onderneemt en waarvan hij altijd zegt dat die hem door God is ingegeven, ontdekt men politieke motieven. (...) Ik merk dat de Amerikaanse pers hem geweldig vindt, want als hij dreigt zich dood te hongeren ontstaat er hier een enorm kabaal. Dat mag waar zijn, maar het is wel zo dat we leven te midden van zeer onpraktische, mystiek ingestelde en bijgelovige lieden, die Gandhi als iets heiligs beschouwen, terwijl ik hem zie als de grootste charlatan die er op aarde rondloopt.

Lord Willingdon, onderkoning van India, over Gandhi in 1933

Ik maak van beginselvastheid geen boeman. Als ik van moment tot moment trouw aan mezelf ben, maak ik me niet druk om alle inconsequenties die ik eventueel voor de voeten geworpen krijg.

Gandhi over zichzelf in 1934

Voorwoord

I

Toen Mohandas K. Gandhi in januari 1915 in Bombay aan wal stapte, was hij al 45 jaar en had hij lange tijd buiten zijn vaderland doorgebracht. Gandhi groeide op in twee staatjes in Gujarat, afgeschermd van de sociale en politieke veranderingen die zich in Brits-Indië voltrokken. Hij studeerde rechten in Londen en toen het hem niet lukte zich in Bombay en Rajkot als advocaat te vestigen, verhuisde hij naar Zuid-Afrika. Daar bouwde hij een bloeiende advocatenpraktijk op, om zich daarna te ontwikkelen tot activist en sociaal werker.

De twintig jaar die Gandhi onder Indiërs in het buitenland doorbracht, waren cruciaal voor zijn intellectuele en morele ontwikkeling. Zijn verblijf buiten India leerde hem de enorme diversiteit aan talen en religies in zijn vaderland op waarde te schatten. Het was in Zuid-Afrika dat hij zich een uiterst strenge en sobere levenswijze aanmat, waarbij hij experimenteerde met verschillende soorten diëten en geneeswijzen. Hier bedacht hij de methode van geweldloos verzet, bekend geworden als satyagraha*, en paste hij die ook voor het eerst toe.

Gandhi's jaren in Zuid-Afrika waren voor hem persoonlijk belangrijk, maar historisch gezien waren zijn jaren in India van veel grotere betekenis. In Zuid-Afrika kwam hij op voor de belangen van de ongeveer 150.000 daar levende Indiërs. In zijn geboorteland wierp hij zich op als de leider van de driehonderd miljoen inwoners van het land. In Zuid-Afrika beperkte hij zijn activiteiten tot de steden en districten waar Indiërs woonden, in India droeg hij

* Zie Verklarende woordenlijst achter in dit boek. De hierin opgenomen woorden zijn de eerste keer dat ze in de tekst voorkomen van een * voorzien.

in alle uithoeken van het subcontinent zijn ideeën uit. Van leider van een betrekkelijk kleine gemeenschap migranten in het ene land werd hij de centrale figuur in de grootste kolonie van 's werelds grootste rijk.

In het India waarnaar Gandhi in 1915 terugkeerde was het politiek bepaald niet rustig. Het in 1885 opgerichte Indiaas Nationaal Congres had een 'gematigde' vleugel, die de Britten via petitie beleeft verzocht de Indiërs meer rechten te verlenen, en een 'extremistische' vleugel, die straatprotesten hield en Britse textiel verbrandde om zijn eis van politieke en economische onafhankelijkheid voor India kracht bij te zetten. Terwijl het Congres zich opwierp als de vertegenwoordiger van alle Indiërs, ongeacht kaste of geloofsovertuiging, was de Moslimliga in 1906 speciaal opgericht om de belangen van de grootste religieuze minderheid op het subcontinent te bewaken. En dan waren er nog enkele kleine, maar zeer actieve revolutionaire groeperingen die de Britten door middel van bom- en moordaanslagen uit India wilden verdrijven.

Deze politieke groeperingen en stromingen hadden uitsluitend aanhang onder de stedelijke middenklasse. In de dorpen sloegen ze niet aan. Na zijn terugkeer in India in 1915 vormde Gandhi deze stedelijke en door de elite gedomineerde oppositie tegen het Britse bewind om tot een massabeweging die zich tot ver op het platteland verspreidde en waarbij miljoenen boeren, arbeiders, ambachtslieden en vrouwen zich aansloten. De methodes die Gandhi gebruikte, de reizen die hij ondernam en de vriendschappen die hij sloot om deze transformatie tot stand te brengen, vormen een belangrijk onderdeel van dit boek. Deze biografie van India's beroemdste patriot is onvermijdelijk ook een geschiedenis van de belangrijkste politieke partij van die tijd, het Indiaas Nationaal Congres, en van de vrijheidsbeweging zelf.

Het ging er Gandhi zeker niet alleen om India van het Britse bewind te bevrijden. Hij wilde ook de vaak onderling ruziënde religieuze gemeenschappen van India samensmeden tot een harmonieuze samenleving. Ook wilde hij een einde maken aan de verderfelijke praktijk van onaanraakbaarheid in zijn eigen hindoeïstische geloofsgemeenschap. En een vierde belangrijk doel van hem was India economisch zelfredzaam en de Indiërs moreel onafhankelijk te maken.

Hiervoor voerde Gandhi gelijktijdig campagne; deze vier facetten waren voor hem allemaal even belangrijk. In 1933 schreef hij aan een goede vriend dat 'mijn leven een ondeelbaar geheel is. (...) Ik kan me niet louter bezighouden met onaanraakbaarheid en zeggen: "Houd je niet bezig met de eenheid tussen hindoes en moslims of met swaraj*." Al deze zaken lopen in elkaar over

en zijn onderling afhankelijk. Het ene moment in mijn leven ligt de nadruk op dit aspect en het andere moment op dat aspect. Maar dat is net als bij een pianist, die nu eens de ene noot en dan weer de andere accentueert. Maar ze zijn allemaal met elkaar verbonden.¹

Voor Gandhi had politieke onafhankelijkheid geen enkele betekenis als die niet gepaard ging met religieuze harmonie, gelijkheid van kaste en gender en de ontwikkeling van zelfrespect bij alle Indiërs. Andere patriotten hadden het Hindiwoord *swaraj* gebruikt om er nationale onafhankelijkheid mee aan te duiden, Gandhi maakte de Indiërs bewust van de ware of oorspronkelijke betekenis: *swa-raj*, of *zelf*-bestuur.

II

Gandhi's leven in India werd onder andere bepaald door de vele, vaak intensieve en langdurige discussies die hij met anderen voerde. Bij alle vier de doelen die hij nastreefde, gebruikte Gandhi innovatieve methodes die sommigen gewaagd of zelfs revolutionair toeschenen, terwijl anderen ze te voorzichtig en reformistisch vonden. Een vriend uit zijn Londense tijd die zijn levenspad op de voet was blijven volgen, merkte in 1934 op dat Gandhi 'een probleem is. Heersers en bestuurders is hij een doorn in het oog. Voor verstandsmensen is hij een dwaas. Voor economen is hij een hopeloze onbenul. Voor materialisten is hij een dromer. Voor communisten is hij een blok aan het been. Constitutionalistenvinden hem stuitend revolutionair.'² Aan deze lijst kunnen we nog toevoegen: 'Voor moslimleiders was hij een hindoe die de hindoebelangen verdedigde. Bij hindoe-extremisten was hij berucht omdat hij opkwam voor de moslims. Voor de "onaanraakbaren" leek hij de orthodoxie van de hoge kasten te verdedigen. Voor de brahmaan* was hij een hervormer die veel te veel in eens wilde.'

Dit boek volgt de discussies die Gandhi voerde op het gebied van de politiek, sociale hervormingen, religieuze verhoudingen en zelfverbetering. Deze discussies vonden soms privé plaats in briefwisselingen, maar vaker in het openbaar, in veelgelezen kranten, boeken en pamfletten. Gandhi's critici waren vaak vooraanstaande figuren met een engagement dat soms dat van hemzelf evenaarde en met een intelligentie die de zijne soms overtrof. Ik heb getracht deze discussies te reconstrueren zoals ze destijds plaatsvonden, los van hoe ze vervolgens geïnterpreteerd, weergegeven of (zoals helaas vaak het geval is) verdraaid zijn.

Gandhi hield zich actief bezig met elk belangrijk aspect van het maatschappelijke en openbare leven in India: de gevolgen van het kolonialisme, het kastensysteem, religieuze conflicten, de vrouwenemancipatie, de rol van de staat in het maatschappelijk leven, de rol van de technologie bij de reorganisatie van de economie, de rol van taal bij sociale en nationale vernieuwing. Deze betrokkenheid was belangrijk voor Gandhi, en voor de geschiedenis van zijn land. Door wat hij zei en deed en via degenen met wie hij de strijd of de discussie aanging, hielp Gandhi India de overgang te maken van onderdeel van een rijk naar natie, van autocratie naar democratie, van een samenleving met wetten die de meest extreme vormen van discriminatie sanctioneerden naar een land met een grondwet waarin de gelijkheid van alle burgers was vastgelegd, ongeacht kaste, sekse, taal of godsdienst.

Gandhi leefde en werkte in India, maar raakte onvermijdelijk ook betrokken bij de zeer ingrijpende politieke ontwikkelingen die hun oorsprong hadden buiten zijn geboorteland, zoals de twee wereldoorlogen en de opkomst van het bolsjewisme en nazisme. Tussen zijn terugkeer naar India in 1915 en zijn dood in 1948 maakte Gandhi slechts één keer een reis buiten Zuid-Azië. Zijn activiteiten werden echter in vele werelddelen nauwlettend gevolgd. Britse politici en staatslieden schreven over hem, maar hij had ook een bijzondere invloed op gewone Britten. Gandhi heeft de Verenigde Staten nooit bezocht, maar zijn ideeën en activiteiten werden besproken in Amerikaanse kranten, tijdschriften, boeken en radio-uitzendingen. Ze vonden zelfs hun weg naar veel bekeken advertenties.

Gandhi heeft een vooraanstaande rol gespeeld in het openbare leven, maar dit is niet alleen een boek over Gandhi als publieke figuur. Ik ga in dit boek ook in op zijn voortdurende zelfonderzoek, vooral aangaande de celibaatskwes- tie. Ik neem zijn complexe en vaak moeizame relaties met zijn vrouw en vier kinderen onder de loep. Ook ruim ik een eervolle plaats in voor de mannen en vrouwen die door hun deelname aan de vrijheidsstrijd ertoe hebben bijgedragen dat Gandhi de bekendste persoon van India en misschien wel van de wereld is geworden. In de loop van het boek zal ik nader ingaan op deze ‘secundaire’ personages in het leven en de strijd van Gandhi. Maar het lijkt geen twijfel dat ze absoluut wezenlijk zijn geweest voor zijn levensweg en zijn faam. Over de meest opmerkelijke van deze personages, wiens rol vorige biografen (wellicht onbewust) neigden te bagatelliseren, schreef Gandhi zelf dat diens ‘geweldigste eigenschap’ was dat hij ‘zichzelf totaal kon wegcijferen als de situatie dat vereiste’.³

III

Dit boek is een op zichzelf staand vervolg op *Gandhi – De jonge jaren*, mijn verhaal over Mohandas Gandhi's jaren als schooljongen in Rajkot en rechtenstudent in Londen, en vooral over de ruim twintig jaar dat hij als advocaat en activist in Natal en Transvaal werkzaam was. Dat boek eindigde met Gandhi's vertrek uit Zuid-Afrika in 1914, dit boek vervolgt het verhaal tot aan Gandhi's dood in 1948. Lezing van het voorgaande deel is niet noodzakelijk voor een volledig begrip van *Gandhi – De legendarische jaren*, omdat daarin de gebeurtenissen zich in een heel andere historische en geografische context afspeelen. Wel heb ik de geïnteresseerde lezer waar nodig verwezen naar de relevante pagina's in *Gandhi – De jonge jaren*, met name als het gaat om personen die in dit boek slechts vluchtig, maar in het vorige boek uitgebreider ter sprake komen.

De toneelschrijver Michael Frayn heeft ooit opgemerkt: 'Ideeën hechten zich aan je, zoals een verdwaalde hond tijdens een wandeling.' Historici worden beheerst door personages in plaats van ideeën. Ik ben zelf mijn hele werkzame leven achtervolgd door de schaduw (en het wezen) van Mohandas K. Gandhi. De eerste vijftien jaar van mijn carrière heb ik besteed aan de geschiedenis van de Indiase milieubeweging, waarvan de belangrijkste vertegenwoordigers beïnvloed waren door gandhiaanse analyse-, kritiek-, strijd- en reorganisatiemethodes. De tien jaar daarna heb ik de geschiedenis van India sinds de onafhankelijkheid bestudeerd, waarin Gandhi voor de hoofdfiguren vaak een inspiratiebron was, maar bij hen soms ook tegenstand en zelfs afkeer opriep.

Dat Gandhi op al deze terreinen zo duidelijk aanwezig was, kwam niet helemaal als een verrassing. Maar hij achtervolgde me zelfs op de meest onverwachte plekken. Toen ik een sociale geschiedenis van cricket schreef, bleek ook overal de naam van Gandhi op te duiken. Dat was vreemd, want Gandhi had een diepe afkeer van populair vermaak als film en sport; zo heeft hij in zijn leven maar één film gezien. In Zuid-Afrika woonde hij af en toe een voetbalwedstrijd bij, maar alleen omdat de spelers medestrijders van hem waren tegen rassendiscriminatie. Hij wist niets van cricket, voetbal, hockey of enige andere sport. Maar ook al speelde Gandhi geen cricket, ging hij niet naar wedstrijden en praatte hij er niet over, hij beïnvloedde wel de wijze waarop cricket werd bekeken, gespeeld en besproken in de jaren tussen de twee wereldoorlogen. Tijdens hun eigen wedstrijden en ook daarbuiten haalden cricketverdwaaide Indiërs vaak de naam van de cricketonbenul Gandhi erbij. En

dus kwamen er in het register van dit boek over een sport waarin Gandhi absoluut geen interesse had, achter zijn naam uiteindelijk veertig verwijzingen te staan.

Omdat Gandhi mij al zo lang als een schaduw had gevolgd, was het tijd dat ik me eens serieus met hem ging bezighouden. Een tweede reden om een nieuwe biografie van Gandhi te schrijven was dat de bestaande biografieën waren geschreven door wetenschappers die veel ouder waren dan ik.⁴ Elke generatie Indiërs heeft mijns inziens behoefte aan haar eigen beoordeling of herwaardering van Gandhi, zoals ook elke generatie Britten zich weer op haar eigen wijze zal bezighouden met Churchill, elke generatie Fransen met De Gaulle en elke generatie Amerikanen met Franklin Roosevelt, enzovoort.

Maar er was nog een derde en doorslaggevende reden. Alle voorgaande biografieën waren grotendeels gebaseerd op de 97 delen van Gandhi's *Collected Works*. Als biograaf wist ik dat je verder moet kijken dan de werken of geschriften van je onderwerp. Als historicus had ik in de loop van mijn omzwervingen door de archieven honderden boeiende passages over Gandhi aangetroffen in andere bronnen dan de *Collected Works*.

De jaren tot Gandhi's vertrek uit Zuid-Afrika beslaan slechts twaalf delen van de *Collected Works*. De Indiase periode omvat echter meer dan tachtig delen. Gandhi's eigen geschriften uit de jaren dat hij in India verbleef – brieven, artikelen, redactionele stukken, toespraken en interviews – waren substantiëler en veel beter gedocumenteerd. Omdat de campagnes die hij in zijn vaderland ondernam belangrijker waren dan die in Zuid-Afrika, hebben ze tot meer beschouwingen, analyses en nieuwe studies geleid.

Daarom was het noodzakelijk de *Collected Works* nauwgezet en chronologisch door te nemen. Dat bleek een hoogst interessante bezigheid. Gandhi, die zich de Britse neiging tot zelfrelativering had eigengemaakt, zei ooit: 'Mijn universitaire opleiding mag geen naam hebben. Mijn middelbareschoolprestaties lagen nooit boven het gemiddelde. Ik was al blij als ik voor mijn examens wist te slagen. Ik koesterde dan ook geen ambitie om op school uit te blinken.'⁵ Dat mag deels waar zijn, maar daar staat tegenover dat geen enkele andere politicus of hervormer uit de twintigste eeuw zich zo intensief heeft verdiept in de gedachten en daden van gewone mensen. Gandhi heeft dan wel niet in Oxford of Cambridge gestudeerd, zelfs niet aan de universiteit van Calcutta of van Bombay, maar hij werd bijna continu gevormd door de universiteit van het leven.

Het lezen van de *Collected Works* was leerzaam, zowel wat inhoud als stijl

betreft. Gandhi was een buitengewoon heldere schrijver. Hij had (zoals een tijdgenoot opmerkte) een ‘heel eigen’ prozastijl ontwikkeld ‘met korte zinnen, afgevuurd als de schoten van een *feu de joie* tijdens een nieuwjaarsparade, buitengewoon krachtig en met een overweldigend effect’.⁶ De schrijver Seepersad Naipaul uit Trinidad zei tegen zijn zoon (de latere Nobelprijswinnaar V.S. Naipaul) dat goede literatuur neerkwam op ‘schrijven vanuit je hart in plaats van je verstand’. De meeste mensen schreven vanuit het verstand, aldus vader Naipaul, maar ‘Gandhi schrijft geweldig’ omdat hij vanuit zijn hart schreef.⁷

Ik heb Gandhi’s geschriften bestudeerd, maar dit was niet voldoende om wat Gandhi schreef in de context te kunnen plaatsen van wat anderen in het openbaar of privé aan hem schreven of over hem zeiden. Daarvoor was ook onderzoek nodig in de enorme verzameling brieven aan Gandhi die bewaard worden in de Sabarmati-ashram* in Ahmedabad, in de privépapieren van zijn vrienden, tijdgenoten, medestrijders en rivalen, in de institutionele collecties van organisaties die van invloed waren op zijn werkzaamheden, in de archiefstukken van de Britse Raj*, zowel in Londen en New Delhi als in provinciale archieven in Bombay, Lucknow en Nagpur, en in allerlei kranten uit die tijd, zowel de Engelstalige als die in het Hindi. Ik heb ook gepubliceerde secundaire bronnen zoals memoires en biografieën geraadpleegd, maar er spaarzaam gebruik van gemaakt, omdat verhalen achteraf vaak minder betrouwbaar en altijd minder levendig zijn dan verhalen die geschreven zijn op het moment dat de gebeurtenissen plaatsvonden.

Bij het reconstrueren van Gandhi’s leven en strijd ten behoeve van dit boek heb ik uit meer dan zestig verschillende archiefcollecties van over de hele wereld geput. Daaronder een kolossale verzameling documenten uit Gandhi’s eigen bezit die pas onlangs voor het publiek beschikbaar zijn gesteld en van grote betekenis zijn, zoals ik nog nader zal uitleggen.

In of rond het jaar 1920 sloot de jonge Pyarelal Nayar uit de Punjab zich bij Gandhi aan. Hij diende hem bijna dertig jaar vol toewijding, eerst als assistent van Gandhi’s secretaris Mahadev Desai, en na Mahadevs dood in 1942 als Gandhi’s belangrijkste en vaak enige secretaris. In de jaren dertig voegde Pyarelals jongere zus, de arts Sushila Nayar, zich ook bij de kring rond Gandhi.

Kort na Gandhi’s dood in New Delhi in januari 1948 bracht Pyarelal een bezoek aan Sevagram, de gemeenschap die Gandhi op het platteland van Centraal-India had gesticht. Hij verzamelde de documenten die daar werden bewaard en nam ze mee terug naar Delhi. In de daaropvolgende dertig jaar wijdde Pyarelal zich aan het schrijven van een meerdelige Gandhibiografie.

Toen hij in 1982 stierf, waren er verschillende delen verschenen, zij het niet in chronologische volgorde. Zijn zuster Sushila Nayar nam zijn taak over en probeerde het project te voltooien, maar slaagde daar niet in. Zij stierf in 2000.

Pyarelal en Nayar hadden weliswaar een nauwe band met Gandhi, maar waren geen wetenschappers of schrijvers. De door hen gepubliceerde delen bevatten interessante details, maar het verhaal is vaak onsamenhangend en wijdlopig. Toen men in de jaren zestig en zeventig werkte aan de samenstelling van Gandhi's *Collected Works*, probeerde de legendarische hoofdredacteur van dit project, prof. K. Swaminathan, bij Pyarelal tevergeefs volledige toegang te krijgen tot de collectie die hij in zijn bezit had. Wel was Pyarelal bereid de redacteurs van de *Collected Works* mondjesmaat toegang te geven tot brieven van Gandhi zelf, al hield hij ander materiaal dat wezenlijk was voor de context van deze brieven achter. ('Wat betreft zijn materiaal over Gandhi,' merkte K. Swaminathan een keer op, was Pyarelal 'als Othello die Desdemona bewaakte'.⁸)

Waarom Pyarelal deze papieren zo angstvallig in zijn bezit hield, blijft gissen. Misschien wilde hij, omdat hij bijna dertig jaar in de nabijheid van Gandhi had verkeerdt, voor hem zijn wat James Boswell voor dr. Samuel Johnson was geweest. Misschien was hij jaloers op de eigenzinnige wetenschapper D.G. Tendulkar uit Bombay, die voordat een aanvang was gemaakt met de *Collected Works*, een achtdelig chronologisch verslag over het leven van Gandhi had geschreven, gebaseerd op krantenberichten, Gandhi's eigen gepubliceerde verklaringen en geschriften, en boeken. Misschien sterkte dat Pyarelal nog meer in zijn voornemen om een gezaghebbender verhaal uit te brengen en heeft hij daarom andere Gandhiwetenschappers uit de buurt willen houden van het materiaal dat hij in bezit had.

Nadat Pyarelal in 1982 was overleden, wist een vooruitziende archivaris, dr. Hari Dev Sharma, Sushila Nayar over te halen de papieren over te dragen aan het Nehru Memorial Museum and Library (NMML), waarvan hij toen adjunct-directeur was. Tot haar dood had Nayar het recht om anderen toestemming te weigeren daaruit te citeren, en gewoonlijk deed ze dat ook, want ondanks haar zwakke gezondheid en hoge leeftijd hoopte ze nog steeds het werk van haar broer te voltooien. Hoewel de NMML wist dat dit de persoonlijke papieren waren van de grootste Indiër uit de moderne tijd, hebben ze, vanwege de nauwe band van de broer en zus met Gandhi zelf, tijdens hun leven er niet op aangedrongen om deze ter beschikking te stellen aan andere wetenschappelijke onderzoekers. Maar toen stierf ook dokter Nayar, en zij noch haar broer had kinderen. De NMML nam daarop de wijze en duidelijk op het pu-

VOORWOORD

blieke belang gerichte beslissing om onderzoekers vrije toegang te geven tot deze documenten.

Dit kon echter niet van de ene op de andere dag, want Pyarelal was geen geschoolde historicus en nog minder een ervaren archivaris. De papieren die hij uit Sevagram had meegenomen, werden bewaard in honderden dozen, die grofweg naar onderwerp, jaar of correspondent waren geordend. Vanwege de omvang van de collectie en de rommelige staat waarin die zich bevond, nam het sorteren, classificeren, conserveren en indexeren enkele jaren in beslag. In 2007 werd een flink deel van de collectie beschikbaar gesteld voor raadpleging, en een tweede, bijna even groot gedeelte vijf jaar later.

Deze recentelijk opgestelde collectie bevat talloze dossiers van vaak honderden pagina's, die alle belangrijke thema's uit Gandhi's veelzijdige en vaak controversiële leven vanaf de jaren twintig tot aan zijn dood omvatten. De dossiers bevatten talrijke naar Gandhi gestuurde petitie's en pamfletten, een grote hoeveelheid correspondentie over Gandhi, talloze fascinerende en vaak belangwekkende brieven aan Gandhi, en zelfs enkele buitengewoon belangrijke brieven die *door* Gandhi zijn geschreven en per ongeluk of bewust buiten de *Collected Works* zijn gehouden. De onlangs door de NMMML beschikbaar gestelde 'Gandhi Papers' vormden een onmisbare bron voor dit boek (zoals ook blijkt uit de verwijzingen ernaar in de eindnoten), en ik voel me zeer bevoorrecht dat ik de eerste Gandhibiograaf ben die ze heeft kunnen gebruiken.

Afgezien van Pyarelal, natuurlijk. Bezitterigheid is onder historici geen ongewone en onder biografen een bijna universele eigenschap. Ondanks zijn eigenzinnigheid toen hij nog leefde, moeten we, denk ik, Pyarelal bijzonder dankbaar zijn voor het feit dat hij de documenten van zijn meester zo lang heeft bewaard. Wij Indiërs hebben werkelijk een verschrikkelijke staat van dienst wat betreft het bewaren en conserveren van historische documenten. Familiepapieren worden verkocht als oud papier, overheidsdocumenten worden verbrand. En wat de mens niet kan vernietigen, doet de natuur wel tot stof vergaan door schimmel en vocht. Wetenschappers die veel jonger zijn dan ik en van velerlei nationaliteiten zullen alle reden hebben om dankbaar te zijn voor Pyarelals bezitterige toewijding en toegewijde bezitterigheid.